

УДК 130.2:159.923.2

Лілія Фльорко

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ КРИЗИ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

У статті проаналізовано причини втрати ідентичності в сучасному світі. Наголошено, що сучасна людина замість субстанційної основи приймає функціональну роль, нав'язану соціальними технологіями, а це призводить до відчуття безсенсовності власного існування, збайдужіння у виборі культурних цінностей, мови тощо.

Ключові слова: ідентичність, самість, функціональність, інструменталізм.

Fliorko L. Social and psychological factors of personal identity's crisis of contemporary human.

Reasons of losing identity in the modern world are analyzed. It is stressed that a modern person takes instead of substantial basis functional role, given by social technologies, and this results in feeling of senselessness of his /her own existence, indifference in the choice of cultural values, speech and so on.

Key words: identity, self, functionality, instrumentality.

Фльорко Л. Социально-психологические факторы кризиса персональной идентичности современного человека.

В статье проанализировано причины потери идентичности в современном мире. Акцентировано внимание на современном человеке, который вместо субстанциональной основы принимает функциональную роль, навязанную социальными технологиями, а это, соответственно, приводит к чувству бессмысленности собственной жизни, безинтересности в выборе культурных ценностей, языка и т.д.

Ключевые слова: идентичность, самость, функциональность, инструментализм.

Важливим чинником кризи персональної ідентичності в добу постмодерну є низка неврতিзуочих чинників, що створюють внутрішній дискомфорт, провокують стреси, готують ґрунт

для виникнення різноманітних неврозів. Е. Фромм пов'язує їх виникнення зі загостренням дисгармонії між індивідом та соціальною структурою сучасного суспільства, яке актуалізувало три небезпечні форми людського існування: 1) любов до мертвого (некрофілію); 2) закоренілий нарцисизм; 3) симбіозно-інцестуальне фіксування, що разом утворюють синдром розпаду особистості. Г. С. Салліван пов'язує джерело неврозів зі збентеженістю, яка є продуктом формалізованих міжособистісних стосунків у сучасному суспільстві. К. Горні наслідком цивілізаційних процесів у ХХ ст. називає появу неврозів прив'язаності до інших, влади, покори та ізоляції. Отож, внутрішньо-особистісні конфлікти, які спровоковані головним чином соціальними факторами, на нашу думку, викликали в індивіда “глибинну тривогу”, що породжена відчуттям безпомічності перед лицем ворожого світу. Крім того, в цих кризових ситуаціях фігурує “проблематика безглуздості власного життя або людського життя взагалі, а також сумніви щодо всієї попередньої системи цінностей” [3, 123]. Невроз ізоляції переходить у стан депресії, яка супроводжується відчаєм, почуттям провини за минуле, акцентуванням уваги на цьому стані, а відтак, втратою ініціативи.

Індивід, будучи соціальною істотою, мусить рахуватися зі стилем життя, манерами спілкування, особливостями мови, моди тощо, з тим, що в конкретному соціумі прийнято називати своїм і престижним. Отже, щоб показати іншим власну значущість він змушений рахуватися й приймати моделі, стандарти ставлення до світу того соціального оточення, в якому перебуває. Для сучасної людини проблема полягає в тому, чи здатна пересічна людина, в умовах де поведінку диктують “публічні авторитети”, де маскультура нав'язує свої смаки і стандарти, зберегти самодостатність внутрішнього світу зі своїми субстанційними цінностями, тобто свою національно-культурну ідентичність.

Є незаперечним фактом, що сучасне масове суспільство, культивуючи сурогати культури, моралі, спілкування, мови на місце національно-культурних цінностей поставило зручні штампи взаємин: рольове замість інтимно-особистісного спілкування, “престижно-рольову” поведінку, стандарти маскультури, яка ґрунтується на примітивних інстинктах. Тому пере-

січна людина перестає “бути” собою, її існування зведене до соціального функціонування.

Те, що називає Е. Фром “пожитком для душі” у сучасної людини набуло значення “матеріально-грошової вигоди”. Тому питання самості у формі “що я є?” набуло питання вигоди у формі “що я маю?”. Отже, тут ідентифікація постає ототожненням, що індивід придбав чи засвоїв, тобто *привласнив*. Це, згідно з Е. Фромом, буття в модусі “мати”. Життя в цьому модусі обертається гонитвою за придбанням нового. Це стосується речей, друзів, автомобілів, коханих тощо. Це говорить про втрату індивідом почуття єдності з природою й іншими людьми, втрату внутрішнього екзистенційного центру. Звідси прагнення всього нового: знайомств, друзів, речей, а, по суті, й втеча у власну пустку.

Необмежене урізноманітнення товарів, що стало продуктом інструментальної функції людського розуму, зазначає Г. Арендт, не тільки не принесли людині великого задоволення, а навпаки, спричинили, як ґрунтовно феномен світовідчуження [1, 11-12]. Втеча від себе зумовлена, на думку Г. Арендт, тим, що приватне (сімейне) життя сучасної людини взаємоперетинається з публічним простором, тим самим інтимне життя перетворюється з індивідуального неповторного на публічне життя “маси”.

Факт належності індивіда до тієї чи іншої соціальної групи, соціальний престиж тих чи інших професій та наявні в суспільстві такі соціальні підсистеми, як політична, технологічна, культурна, ідеологічна ставлять його в ситуацію вибору, де він змушений прийняти для себе певні правила, стандарти, моделі поведінки, вчинків, діяльності. Людина зазвичай налаштована ідентифікувати себе з ідеальним образом впевненої в собі, матеріально забезпеченої з соціальними очікуваннями на комфортне життя та відповідний соціальний статус особи.

У добу комп’ютерних технологій і рекламної індустрії між емпіричною дійсністю та індивідом витворилося нове соціокультурне середовище, що дістало назву віртуального світу. Таким чином, опосередкованою ланкою між індивідом і суспільством, індивідом і природою, замість літератури, фольклору, музики, мистецтва, що мали національну основу, постала віртуальна реальність з універсально-глобальними вимірами. Небезпе-

ка для індивіда полягає в тому, що цей новий світ нав'язує кожному одні й ті самі стандарти щодо спілкування, музики, мистецтва, літератури поза національними кордонами, традиціями та цінностями. У результаті цього формуються примітивні індивіди, які на питання “хто Я?” ототожнюють себе з професією, рівнем достатку чи соціальним статусом. Замість формули “свій-чужий”, що лежала в основі самоідентифікації людини Модерну, нав'язується інша – “Я-інший”, де “Я” в процесі самоідентифікації ототожнює себе з іншими. Замість субстанційної основи індивід приймає нав'язану соціальними технологіями функціональну роль і бере за основу самоідентичності. Такий зсув у свідомості призводить до відчуття безсенсовності власного існування. Це тягне за собою збайдужіння у виборі культурних цінностей мови, території проживання тощо. Такий внутрішній стан індивіда нагадує ситуацію абсурду за А. Камю.

На наш погляд, вихід із сучасної кризової ситуації перебуває не поза індивідом, а в ньому, тобто в кожному з нас. Віднайшовши його, слід переконатися і впевнитися у його справжності й почати “бути” (Е. Фромм) [2], а не функціонувати.

Отже, ХХ сторіччя витворило новий соціальний тип людини, що *загубилась у власному житті* внаслідок деформації внутрішньо-духовного світу та втрати самоідентичності. Із цієї ситуації, на наш погляд, може бути один вихід – відкриття та розвиток творчого елементу духовності, що надає людині внутрішньої автономії, відносної незалежності від обставин і можливість піднятися над ними. А це є не що інше, як особистісна свобода, яка й дає людині можливість зберігати й стверджувати свою цілісність та гідність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубрицька М. Любов до Світу: філософська антропологія Ганни Арендт // Арендт Г. Становище людини. – Львів: Літопис, 1999. – С. 7 – 15.
2. Фромм Э. Иметь или быть. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. – 314 с.
3. Яциняк SJ О., Плужек З. Світ людських криз // Переклад з польськ. К. Жикуніної та Г. Холвінської. – К.: Кайрос, 2000. – 148 с.